

**УРСУЛА ЛЕ ГУИН
ТЕЗИ, КОИТО НАПУСКАТ
ОМЕЛАС
ВАРИАЦИИ ПО ТЕМА ОТ
УИЛЯМ ДЖЕЙМС**

Превод от английски: Владимир Германов, 2013

chitanka.info

Със звън на камбани, от които лястовиците полетяха високо, дойде Фестивалът на лятото в Омелас, град с ослепителни кули край морето. Мачтите на лодките в пристанището искряха от знаменца. По улиците между къщите с червени покриви и цветни стени, между старите, обрасли с мъх градини и под тунелите от дървета, покрай големите паркове и обществените сгради минаваха процесии. Някои от тях бяха достолепни — възрастни хора в дълги колосани тоги, сиви и бледоморави, мрачни ръководители на работнически групи, тихи, усмихнати жени, които носеха бебетата си на ръце и си приказваха, докато крачеха. По други улици ритъмът на музиката беше по-бърз, проблясваха гонгове и дайрета, хората се движеха с танцова стъпка, процесиите бяха танци. Деца се втурваха навътре в тълпата, после изскачаха навън, виковете им се издигаха над музиката и песните като кръстосаните полети на лястовиците. Всички процесии се насочваха към северната част на града, към голямото мочурище, наречено Зелени полета, където момчета и момичета, голи в яркия въздух, с изцапани с кал глезени и стъпала, с дълги подвижни ръце, упражняваха непокорните си тела преди състезанието. Конете нямаха никаква сбруя, а само юзда, без гем. Гривите им бяха сплетени с лентички в сребърно, златно и зелено. С разширени ноздри, животните се изправяха на задните си крака и се перчеха едно пред друго. Бяха силно възбудени, защото конят е единственото животно, приело нашите церемонии за свои. Далеч на север и на запад се издигаха планините Осемнайсет върха, които заобикаляха Омелас и залива му. Сутрешният въздух беше толкова чист, че снегът, който все още ги увенчаваше, гореше с бяло-златен огън през километрите огрян от слънцето въздух под тъмносиньото небе. Вятърът беше достатъчно, за да кара флаговете, обозначаващи пистата, от време на време да плющят и да се веят. В тишината на широките зелени ливади си пробиваше път музиката от улиците на града, далечна и непрекъснато приближаваща, както и някаква весела, едва доловима сладост във въздуха, който от време на време потреперваше, събираше се и се разпръсваше отново от силното, радостно биене на камбаните.

Радост! Как може човек да разкаже за радостта? Как да опишеш гражданите на Омелас?

Те не бяха прост народ, нали разбирате, при все че бяха щастливи. Ала вече не изговаряме често думите на радост. Всички

усмивки са станали архаични. При описание като това е нормално човек да направи определени предположения. При описание като това човек е готов да търси крал, възседнал великолепен жребец и заобиколен от благородните си рицари, или може би полегнал в златна носилка, понесена от роб със силни мускули. Но нямаше крал. Не използваха мечове, нито пък имаха роби. Не бяха варвари. Не познавам правилата и законите на тяхното общество, но подозирам, че те са необикновено малко. Както се справяха без монархия и робство, така нямаха и фондова борса, реклами, тайна полиция и бомба. Пак повтарям обаче, че тези хора не бяха прости, не бяха мили овчари, благородни диваци, приветливи утописти: Бяха не по-малко комплексни от нас. Бедата е там, че ние имаме лошия навик, насърчаван от педанти и лицемери, да смятаме щастието за нещо доста глупаво. Единствено болката е интелектуална, само злото е интересно. Това е предателството на артиста. Отказ да се признае баналността на злото и ужасната отегчителност на болката. Ако не можеш да ги победиш, съюзи се с тях. Ако боли, повтори го. Да възхваляваш отчаянието обаче, означава да отречеш радостта, да прегърнеш насилието, означава да изпуснеш всичко останало. Ние почти сме го изпуснали — вече не сме в състояние да опишем щастлив човек, нито да устроим някакъв празник на радостта. Как мога да ви разкажа за хората от Омелас? Те не бяха наивни и щастливи деца — при все че децата им наистина бяха щастливи. Бяха зрели, интелигентни, страстни възрастни, чийто живот не беше окаян. И, чудо! Но ми се иска да можех да го опиша по-добре. Ще ми се да можех да ви убедя. В устата ми Омелас прилича на град от приказките, много отдавна и много далеч — имало едно време. Може би ще е най-добре да си го представите като плод на своята собствена фантазия, ако е в състояние да ви заинтригува, защото определено не мога да угодя на всички. Например технологиите — мисля, че няма коли и хеликоптери по и над улиците. Това следва от факта, че хората от Омелас са щастливи. Щастието се основава на справедливата преценка какво е задължително необходимо, кое не е нито необходимо, нито деструктивно и кое е деструктивно. В средната категория обаче — тази на не задължително необходимото, но и недеструктивното, тази на удобството, лукса, изобилието и т.н. — те могат съвсем спокойно да имат централно отопление, подземни влакове, перални машини и

всякакви чудни устройства, които при нас още не са изобретени, като висящи във въздуха източници на светлина, енергия без гориво, лек за обикновена настинка. Или да нямат нищо от това — все едно е. Както ви харесва. Струва ми се, че хората от крайбрежието, нагоре и надолу от Омелас, идваха в града през последните дни преди фестивала с малки влачета или двуетажни трамваи и че гарата е една от най-красивите сгради там, макар и да е по-обикновена от великолепия фермерски пазар. Но дори и с влаковете, боя се, че на някои от вас Омелас ще се стори прекалено излъскано място. Усмивки, камбани, паради, коне — пфу! Ако е така, моля, добавете и оргия. Ако оргията ще помогне, не се колебайте. Нека обаче нямаме храмове, от които да излизат красиви голи жреци и жрици, готови да се сношават с всеки мъж или жена, любовници или непознати, които желаят да се съединят с дълбокото божество на кръвта — въпреки че това беше първата ми идея. Всъщност ще е по-добре, ако в Омелас няма храмове — поне не храмове със служители. Религия — да, духовенство — не. Разбира се, красивите голи момичета могат да се разхождат наоколо и да се предлагат като божествени суфлета заради глада на изпадналите в нужда и заради блаженството на плътта. Нека се присъединят към процесиите. Нека над сношенията бият дайрета и нека славата на желанието се разнася с гонгове, и нека (немаловажен момент) всички обичат и всички се грижат за плодовете на тези сладостни ритуали. Едно от нещата, които знам със сигурност, че не съществуват в Омелас, е чувството за вина. Но какво друго да има? Първо си мислех, че няма наркотици, но това е пуританско. За тези, които го харесват, леката, упорита сладост на друг може да парфюмира улиците на града — друг, който в началото носи голяма лекота и яснота на ум и крайници, а после — няколко часа сънливо блаженство, и накрая, видения на самата скрита същност и най-съкровения тайни на вселената, както и възбуждане на удоволствието от секса извън всякакви представи. И не води до пристрастяване. За по-скромните вкусове трябва да има бира. Какво друго, какво друго принадлежи на радостния град? Усещането за победа, разбира се, възхвалата на куража. След като обаче минаваме без духовенство, да минем и без войници. Радостта, която почива на успешно клане, не е добра радост. Не върши работа. Тя е страховита и тривиална. Едно безкрайно и щедро задоволство, великодушен триумф, изпитан не спрямо някакъв

външен враг, а заради съюз с най-добрите и честни души сред всички хора, навсякъде, и великолепието на лятото на този свят — това изпълва сърцата на хората от Омелас и победата, която те празнуват, е победата на живота. Не мисля, че много от тях имат нужда от друз.

Повечето процесии вече са стигнали до Зелените поля. Чудна миризма на готвено се носи откъм червените и сините шатри на артелчиците. Лицата на малките деца са симпатично изпоцапани. В добродушната сива брада на възрастен мъж са се заплели трохи от вкусен сладкиш. Младите момчета и момичета са възседнали конете си и започват да се подреждат пред стартовата линия. Стара жена, ниска, дебела, засмяна, раздава цветя от кошница, а високите млади мъже ги мушкат в блестящите си коси. Дете на девет или десет години седи в края на тълпата само и свири на дървена флейта. Хората спират, за да го послушат, усмихват се, но не му говорят, защото то не престава да свири и не ги вижда — черните му очи са изцяло погълнати от сладката магия на мелодията.

След малко свършва и бавно отпуска надолу дървената флейта.

Като че ли настъпилата кратка тишина е сигнал и откъм павилиона до стартовата линия се разнасят фанфари — властни, меланхолични, пронизващи. Конете се изправят на стройните си задни крака, някои цвилят в отговор. Младите ездачи със сериозни лица гаят животните по шията, успокояват ги. „Тихо, тихо, моя красавице, моя надежда...“ Започват да се подреждат на старта. Тълпите край състезателната писта са като разлюлени от вятъра полски цветя и треви. Фестивалът на лятото е започнал.

Вярвате ли? Приемате ли фестивала, града, радостта? Не? Тогава нека опиша още нещо.

В сутерена на една от красивите обществени сгради на Омелас, или може би в избата на един от просторните частни домове, има стая. Тя е със заключена врата и няма прозорци. Малко светлинка се процежда прашно през пролуките между дъските и втора ръка от замрежения с паяжини прозорец някъде в другия край на избата. В единия ъгъл на малката стая има бърсалки за под с втвърдени, вмирисани парцали, оставени до ръждясала кофа. Подът е мръсен, леко влажен на пипане, както обикновено е в избите. Стаичката е три крачки дълга и две широка — обикновено килерче за метли и парцали или неизползвана стаичка за инструменти. В нея седи дете. Може да е

момче или момиче. Прилича на шестгодишно, но всъщност наближава десет. Има умствено разстройство. Може да е родено с недъг или да се е превърнало в бавноразвиващо се от страх, недохранване и немара. Детето си бърка в носа, понякога пипа пръстите на краката или гениталиите си, седнало е в ъгъла, възможно най-далече от кофата и двете бърсалки за под. Страхува се от бърсалките. Намира ги за ужасни. Затваря очи, но знае, че бърсалките са още там. И вратата е заключена. И никой няма да дойде. Вратата винаги е заключена и никой не идва, освен че понякога — детето не разбира времето или интервалите от време — вратата издрънчава ужасно и се отваря, и на прага стоят няколко души или един човек. Някой от тях може да влезе и да скрита детето, за да се изправи. Останалите никога не приближават, но се взират вътре с изплашени, погнусени очи. Някой може да се приближи, да напълни набързо купичката с храна и каната с вода, после вратата се заключва, очите изчезват. Хората на вратата никога не говорят, но детето, което е живяло и извън стаята за инструменти, и помни слънчевата светлина, понякога проговаря: „Ще слушам — казва. — Моля, пуснете ме вън. Ще слушам!“. Не му отговарят. Някога това дете пицеше нощем за помощ и много плачеше, но сега само издава някакви скимтящи звуци: „иаа, иаа!“. И проговаря все по-рядко. Толкова е слабо, че на краката му няма прасци. Коремчето му е издуто. Преживява с половин купичка царевична каша с мас на ден. Голо е. Дупето и бедрата му са покрити с гнойни възпалени рани, защото през цялото време седи в собствените си екскременти.

Всички знаят, че е там, всички жители на Омелас. Някои от тях са идвали да го видят, други се задоволяват просто да знаят, че е там. Всички са наясно, че то трябва да е там. Някои разбират защо, други не разбират, но всички си дават сметка, че тяхното щастие, красотата на техния град, нежността на приятелствата им, здравето на децата им, мъдростта на учените им, уменията да майсторите им, дори изобилието на реколтите им и благотворното време на небесата им изцяло зависят от отвратителното страдание на това дете.

Това обикновено се обяснява на децата, когато са между осем и дванайсет години — когато изглежда, че са способни да разберат. И повечето от тези, които отиват да гледат детето, са млади хора, макар че често ходят да го погледнат или да го погледнат пак и възрастни. Колкото и добре да им е обяснен въпросът, тези млади зрители винаги

изпадат в шок или им прилязва от гледката. Изпитват отвращение, което са смятали, че е под достойнството им. Изпитват гняв, ярост, безсилие въпреки всички обяснения. Искат им се да направят нещо за това дете. Обаче не могат да направят нищо. Ако детето бъде изведено вън, на слънчева светлина, вън от това зловещо място, ако го почистят и нахранят, и утешат, това наистина ще е нещо добро. Ако се случи обаче, в този ден и час просперитетът и красотата, и радостта на Омелас ще повехнат и ще бъдат унищожени. Такива са условията. Да смениш всичко добро и цялата красота в живота на всеки от Омелас за подобно единично малко подобрене, да захвърлиш щастието на хиляди заради шанса един да е щастлив, това наистина би означавало чувството за вина да бъде пуснато в града.

Условията са строги и абсолютни. На детето не може да бъде казана дори една добра дума.

Младите хора често се прибират у дома облени в сълзи или обзети от безмълвен гняв без сълзи, след като са видели детето и са се изправили пред този кошмарен парадокс. Често размишляват над него с дни, дори с години. С течение на времето обаче започват да осъзнават, че дори детето да бъде освободено, свободата няма да му донесе кой знае какво добро — някакво смътно удоволствие от топлината и храната несъмнено, но почти нищо повече от това. То е твърде деградирало и видиотено, за да познае истинската радост. Страхувало се е твърде дълго, за да може някога отново да заживее без страх. Навиците му са твърде недосягани, за да може да оцени хуманното отношение. Наистина, след толкова време то би било по-нещастно, ако няма стени, ако очите му не са в тъмнина, ако не седи сред собствените си екскременти. Сълзите, които проливат заради тази жалка несправедливост, пресъхват и те започват да възприемат ужасната справедливост на реалността, да я приемат. И все пак, тъкмо техните сълзи и гняв, изпитанието, на което се подлага великодушието им, примирението с безпомощността, изглежда, са истинският източник на великолепието на живота им. Това не е блудкаво, безотговорно щастие. Те си дават сметка, че точно като детето, и те не са свободни. Познават състраданието. Тъкмо съществуването на детето и това, че осъзнават съществуването му, прави възможно изящството на архитектурата им, трогателността на музиката им, дълбочината на науката им. Тъкмо заради това дете те са така добри с децата. Знаят, че

ако онова, нещастното, не хленчи в мрака, другото, с флейтата, не би могло да създава радостен мускус, когато младите ездаци се подреждат в красотата си за състезанието по случай първия ден на лятото.

Е, сега вярвате ли в тях? Не са ли правдоподобни? Има обаче още нещо за разказване и то е съвсем неправдоподобно.

От време на време някои от момичетата и момчетата, които отиват да видят детето, не се прибират у дома, за да плачат от гняв. Всъщност изобщо не се прибират у дома. Понякога много по-възрастни мъже или жени остават мълчаливи по ден или два, после излизат от домовете си. Излизат на улицата и тръгват сами. Ходят и продължават да ходят, докато излязат от град Омелас през красивите му порти. Прекосяват обработваемите земи на Омелас. Всеки крачи сам, момче или момиче, мъж или жена. Спуска се нощта. Пътникът трябва да мине по градските улици, между къщите с осветени в жълто прозорци и да излезе в тъмнината на нивите. Всеки сам, те се отправят на запад или север, към планините. Не спират. Напускат Омелас, влизат в тъмнината, не се връщат. Мястото, към което се насочват, е още по-трудно да си представиш от града на щастието. Аз изобщо не мога да го опиша. Възможно е и да не съществува. Те обаче като че ли знаят къде отиват. Тези, които напускат Омелас.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.